holder udtrykkelige bestemmelser herom, er den tjenestemand, som er ramt af en ulykke, og dennes ydelsesberettigede pårørende ikke udelukket fra at kræve supplerende erstatning, når institutionen ifølge almindelige retsregler er ansvarlig for ulykken, og ydelserne efter tjenestemandsvedtægtens ordning ikke er tilstrækkelige til at sikre fuld erstatning for den lidte skade.

2. Den institution, der ifølge almindelige retsregler er ansvarlig for en ulykke, som har ramt en af dens tjenestemænd, er ikke forpligtet til at yde erstatning for den ikke-økonomiske skade, som familien har lidt som følge af ulykken, når der kun er tale om følger af den af tjenestemanden lidte skade, og disse ikke er omfattet af de eftervirkninger, som institutionen kan holdes ansvarlig for i sin egenskab af arbejdsgiver.

3. Procesreglementets artikel 70, hvorefter institutionerne selv bærer deres egne omkostninger i sager anlagt af tjenestemænd ved den pågældende institution, finder anvendelse på en sag, som er anlagt af en tjenestemands familiemedlemmer i medfør af EØF-traktatens artikler 178 og 215, stk. 2, og som tager udgangspunkt i forholdet mellem tjenestemanden og den institution, hvorved han er ansat.

RETSMØDERAPPORT
i de forenede sager 169/83 og 136/84 *

I — Faktiske omstændigheder og retsforhandlinger

1. Den 7. april 1978 blev Gerhardus Leussink udsat for en trafikulykke i Forbundsrepublikken Tyskland. Han var under en tjenesterejse med en kollega fra Kommissionen passager i en bil af mærket Mercedes, som tilhørte Kommissionen, og som blev ført af en anden tjenestemand ved samme institution.

Leussink blev hårdt kvæstet og lider nu af en række vedvarende eftervirkninger.

Sagsøgerne har beskrevet disse eftervirkninger således:

»Tab af højre øje og beskadigelse af det venstre, nedsat hørelse, tab af lugte- og smagssansen, nedsættelse af lungefunktionen, nedsat styrke i venstre arm, afskrabning af over 6 cm² hud i hovedbunden osv., samt ikke mindst neurologiske og psykiske lidelser.«

2. I politirapporten af 8. april 1978 beskrives ulykkesforløbet således:

»... under en overhaling på motorvejen blev slidbanen på højre bagdæk revet af. Følgelig blev dækket hurtigt fladt. Det er sandsynligvis grunden til, at bilen skred ud og fortsatte ud over højre side af vejbanen, hvorefter den slyngedes mod et vejskilt...«

* Processprog: Nederlandsk.

En rapport af 19. maj 1978 fra »Ingenieurbüro für Ursachenermittlung bei Verkehrsunfällen« under anklagemyndigheden i Aachen indeholder nedenstående oplysninger.

»...

4. Teknisk vurdering af de konstaterede mangler

4.1. Mangelens art

4.1.1. Årsag

Årsagen til de konstaterede skader må søges i den for høje forskydningsspænding mellem bæltelagene. Det kan skyldes:

1) Kørsel med for højt dæktryk.

2) Kørsel med for høj hastighed i forhold til dækkets konstruktion.

3) Rustangreb på stålindlægget på grund af mekaniske defekter.

4) Gummiblandingens utilstrækkelige modstandskraft over for forskydningsspændingen.

5) Mekanisk beskadigelse af metalkarkassen.

6) Dæk og fælg passer ikke sammen.«

Som konklusion anføres det i rapporten:

»Ved det tekniske syn og skøn udviste køretøjet ikke tekniske mangler (med undtagelse af de ved ulykken forvoldte skader).

Den anvendte kombination af dæk og fælg er imidlertid ikke godkendt af bilens fabrikant og derfor ikke anerkendt af Technischer Überwachungs-Verein, jfr. Strassenverkehrs-Zulassungs-Ordnung's artikel 19, stk. 2.

Dækfabrikanterne er derimod af den opfattelse, at der normalt bør anvendes et dæk af typen 205/70 SR 14 til en fælg af typen 5 1/2 J x 14 H2. Nyttelasten er 580 kg ved et indre dæktryk på 2,1 bar.

Det indre dæktryk på 1,9 bar, som blev målt på de monterede hjul, svarede til en nyttelast på 530 kg.«

Ovennævnte sammensætning af dæk og fælg var netop anvendt på den beskadigede bil.

3. I udkastet til afgørelse af 19. november 1982, jfr. artikel 21 i ordning om dækning (i henhold til tjenestemandsvedtægtens artikel 73) af risikoen for ulykker og erhvervssygdomme hos tjenestemænd ved De europæiske Fællesskaber (herefter benævnt ordningen), fremsatte Kommissionen på grundlag af den første udtalelse fra den af institutionen udpegede læge et forslag, hvorefter Leussink's tilstand som følge af kvæstelserne måtte anses for stationær den 16. september 1982, idet det anførtes, at han var ramt af vedvarende invaliditet, samt at invaliditetsgraden måtte fastsættes til 50%.

4. Den 5. april 1983 indgav Leussink en ansøgning til Kommissionen om erstatning, hvis indhold i store træk svarede til indholdet af stævningen i sag 136/84.

5. Samme dag indgav Maria Brummelhuis dels i eget navn, dels sammen med Gerhardus Leussink som værger for deres fire døtre, Monica, Mirjam, Mechteld og Maud, der på det pågældende tidspunkt var umyndige, også en ansøgning til Kommissionen om erstatning af samme størrelsesorden som anført i stævningen i sag 169/83 for den ikke-økonomiske skade, som hun og hendes børn havde lidt. Formuleringen af de to ansøgninger af 5. april 1983 er næsten enslydende.

6. Efter at have anmodet om og modtaget supplerende oplysninger om fastsættelsen af invaliditetsgraden til 50% meddelte Leussink den 27. maj 1983 Kommissionen, at

han ikke kunne godkende den fastsatte invaliditetsgrad og ønskede at indbringe spørgsmålet for lægeudvalget, jfr. ordningens artikler 21 og 23.

7. I mellemtiden havde en retslæge, der var udpeget under en sideløbende procedure (privatforsikring), fastsat en invaliditetsgrad på 65% på grundlag af en fast tabel.

8. Den 2. august 1983 anlagde Maria Brummelhuis og de fire børn ved deres værger i henhold til EØF-traktatens artikel 178 sag, som blev registreret på Domstolens justitskontor under nr. 169/83. Ved skrivelse af 11. april 1986 meddelte Monica Leussink, som i mellemtiden var blevet myndig efter belgisk ret, at hun selv ønskede at videreføre det mod Kommissionen rejste søgsmål.

9. Den 3. november 1983 indbragte Leussink i henhold til tjenestemandsvedtægtens artikel 90, stk. 2, en klage til Kommissionens generalsekretær over ikke at have modtaget svar på sin ansøgning af 5. april s.å.

10. Den 25. april 1984 meddelte Kommissionen Leussink, at den af institutionen udpegede læge havde fastslået, at tilstanden efter kvæstelserne kunne anses for stationær den 8. marts 1984, og at invaliditetsgraden for vedvarende invaliditet kunne fastsættes til 65%.

11. Den 14. maj 1984 anmodede Leussink om at få oplyst, hvorledes man var nået til en invaliditetsgrad på 65% med angivelse af den procentsats, som eventuelt var fastsat i henhold til ordningens artikel 14.

12. Da Leussink ikke modtog svar på den klage, han havde indgivet i henhold til vedtægtens artikel 90, stk. 2, anlagde han den 23. maj 1984 sag, som blev registreret på Domstolens justitskontor under nr. 136/84.

13. Ved skrivelse af 25. juni 1984 meddelte Kommissionen, at satsen på 65% var fastsat som erstatning for den indtrådte skade i henhold til ordningens artikler 12 og 14.

14. Leussink havde på det tidspunkt allerede for nogen tid siden genoptaget sine normale arbejdsopgaver.

15. Ved skrivelse af 20. november 1985 meddelte Kommissionen Leussink, at lægeudvalget, som han havde ønsket hørt, blandt andet var nået til det resultat, at Leussink's tilstand inden ulykken var uden betydning for eftervirkningerne, at hans tilstand var blevet stationær den 4. oktober 1985, og at invaliditetsgraden som følge af vedvarende invaliditet burde fastsættes til 75%, heraf 10% for psykisk og ikke-økonomisk skade.

16. Ved skrivelse af 30. december 1985 meddelte Leussink Kommissionen, at han var indforstået med en invaliditetsgrad på 75%.

17. Kommissionen betalte Leussink et beløb på 6 286 836 BFR som erstatning svarende til den foreslåede invaliditetsgrad på 65%, og den 5. december 1985 udbetalte den yderligere 967 206 BFR, således at erstatningen i alt svarede til en invaliditetsgrad på 75%.

18. Sagsøgerne har beskrevet ulykkens eftervirkninger, som de kræver erstatning for, som anført nedenfor.

Leussink har understreget, at han rent fagligt ikke blot har opgivet ethvert håb om forfremmelse, men at han lever i bestandig frygt for ikke i øjeblikket eller fremover at kunne leve op til de stillede opgaver samt når som helst at blive afskediget.

For så vidt angår hans privatliv, er hans forhold til kone og børn definitivt ødelagt. Hans følelsesliv er ikke det samme som før ulykken.

Den 1. november 1981 flyttede han hjemmefra for at bo alene.

Han kan ikke længere dyrke sport, såsom tennis, ski og svømning. Han kan ikke længere nyde god mad eller et godt glas vin, og han har afbrudt forbindelsen med sin tidligere omgangskreds.

Efter 16 års lykkeligt ægteskab stod *Maria Brummelhuis* nu som hustru pludseligt over for en helt anden mand, som da han ikke kan finde sig selv, reagerer negativt over for alt og ofte optræder impulsivt og aggressivt.

Monica Leussink, som var 14 år på ulykkestidspunktet, følte sig pludseligt, fordi hendes mor aflagde hyppige sygebesøg hos faderen i udlandet, ansvarlig for husholdningen og for sine søstre på henholdsvis 12, 10 og 7 år, hvorfor hun ikke kunne gennemføre skoleåret. Hun måtte i et år gå til behandling hos en psykolog.

Mirjam, som oprindelig tog det tappert, da hun aldrig græd, hvad hun var stolt af, fik senere et meget alvorligt sammenbrud.

Det hjalp ikke, at hun søgte lægehjælp og skiftede skole. Siden januar 1983 har hun boet hos en anden familie og lidt af anorexia nervosa. Ifølge en psykiater fra Bruxelles skyldes hendes sygdom, at forholdet til faderen er ødelagt.

Mechteld led i adskillige måneder af hyperventilation.

Maud, den yngste, havde problemer i skolen.

19. Domstolen har besluttet at henvise sag 169/83 til anden afdeling.

20. Domstolen (anden afdeling) har ved kendelse af 15. maj 1985, jfr. procesreglementets artikel 43, besluttet at forene de to sager med henblik på den mundtlige forhandling og domsafsigelsen.

21. På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten har Domstolen (anden afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisførelse og anmodet Kommissionen om blandt andet at besvare de spørgsmål, som er gengivet nedenfor under punkt IV.

II — Parternes påstande

1. *Sagsøgeren*, Gerhardus Leussink, har i stævningen i sag *136/84* nedlagt følgende påstande:

— Sagen antages til realitetsbehanding.

— Sagsøgte tilpligtes — som erstatning for den ikke-økonomiske skade, som sagsøgeren har lidt eller senere måtte lide — at betale sagsøgeren 5 mio BFR med rente 12% p. a. fra 5. april 1983, til betaling sker.

— Den stiltiende afvisning af sagsøgerens ansøgninger af 5. april 1983 samt af sagsøgerens klage af 3. november 1983 annulleres.

— Sagsøgte tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Sagsøgeren har i replikken nedlagt følgende påstande:

— Der gives sagsøgeren medhold.

— Det tages til efterretning, at sagsøgeren forbeholder sig ret til at ændre sit krav alt efter den endelige invaliditetsgrad, som lægeudvalget fastsætter i henhold til proceduren efter vedtægtens artikel 73.

2. *Kommissionen* har nedlagt følgende påstande:

— Afvisning, subsidiært frifindelse.

— Frifindelse, såfremt sagen forenes med sag 169/83.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

3. *Sagsøgerne,* Maria Brummelhuis og børnene Monica, Mirjam, Mechteld og Maud Leussink, har i *sag 169/83* nedlagt følgende påstande:

— Sagen antages til realitetsbehandling.

— Sagsøgte tilpligtes — som erstatning for den ikke-økonomiske skade, som sagsøgerne har lidt eller senere måtte lide — at betale Maria Brummelhuis 3 mio BFR og hvert af børnene 1 mio BFR med rente 12% p. a. fra 5. april 1983, til betaling sker.

— Den stiltiende afvisning af sagsøgernes ansøgning af 5. april 1983 annulleres.

— Sagsøgte tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Sagsøgerne har i replikken nedlagt følgende påstande:

Principalt

— Der gives sagsøgerne medhold;

Subsidiært

— Såfremt Domstolen måtte finde, at det ikke i øjeblikket er tilstrækkeligt godtgjort, at forholdet mellem sagsøgerne og deres mand henholdsvis far er ødelagt, og/eller at årsagsforbindelsen mellem ulykken og det ødelagte forhold ikke fremgår eller ikke fremgår tilstrækkelig klart af de hidtil fremlagte dokumenter,

— udpeges en eller flere specialister med henblik på at undersøge sagsøgerne under hensyntagen til de omstændigheder, som ligger til grund for den foreliggende sag, og nedfælde resultatet af undersøgelsen i en udførlig, begrundet rapport, som fremlægges inden for en af Domstolen fastsat frist.

— Under alle omstændigheder tages det til efterretning, at sagsøgerne forbeholder sig ret til at ændre deres krav alt efter den endelige invaliditetsgrad, som lægeudvalget fastsætter for deres mand henholdsvis far i henhold til proceduren efter vedtægtens artikel 73.

4. *Kommissionen* har nedlagt følgende påstande:

— Frifindelse.

— Sagsøgerne tilpligtes at betale sagens omkostninger.

III — Parternes anbringender og argumenter

Forholdet mellem dækningen af risikoen for ulykker, jfr. vedtægtens artikel 73, og kravet om supplerende erstatning samt spørgsmålet, om sag 136/84 kan admitteres

1. *Komissionen* har anført, at de beløb, som sagsøgeren modtager i henhold til vedtægten, må anses for en fast erstatning for de forskellige indtrufne skader, og at ånden og selve princippet i vedtægtsordningen udelukker ethvert krav efter almindelige retsregler.

Da der ifølge vedtægten er pligt til at yde erstatning, kan skadelidte ikke vælge mellem denne erstatning og erstatning efter almindelige retsregler, og han er under ingen omstændigheder berettiget til at forsøge at opnå erstatning efter begge systemer.

Ifølge Kommissionen er dens opfattelse i overensstemmelse med det i fransk forvaltningsret knæsatte princip »forfait de pension«, som i Frankrig er fastslået af Conseil d'Etat.

Kommissionen har bemærket, at Leussink ikke har lidt noget som helst løntab, at han har fået godtgjort alle de omkostninger, han selv har afholdt, og at han har fået udbetalt et beløb af 6 286 836 BFR som erstatning på grundlag af den foreslåede invaliditetsgrad, endnu inden den endelige beslutning blev truffet. Beløbet blev udbetalt i medfør af den ordning, som er vedtaget i henhold til vedtægtens artikel 73, og som skal sikre udbetaling af en fast erstatning, også for så vidt angår den ikke-økonomiske skade og ødelæggelsen af familielivet samt forholdet til omverdenen, som påstandene støttes på. Kommissionen har herved blandt andet henvist til ordningens artikel 14, hvorefter der ydes erstatning til tjenestemanden for enhver varig beskadigelse eller misdannelse, der, selv om den ikke påvirker tjenestemandens arbejdsevne, skader hans fysiske integritet og forvolder faktisk skade på hans forhold til omverdenen. Kommissionen har yderligere henvist til dommen af 2. oktober 1979 (frk. B. mod Kommissionen, sag 152/77, Sml. s. 2819), hvori Domstolen fastslog, at artikel 73 også finder anvendelse på en psykisk skade, som alene påvirker følelseslivet.

Med hensyn til den af Leussink nedlagte påstand i sag 136/84 har Kommissionen af de ovenstående betragtninger udledt, at såvel grundlaget for som størrelsen af den påståede erstatning er identisk med grundlaget for og størrelsen af den erstatning, som kræves under den i ordningen foreskrevne administrative procedure. Da proceduren ikke var afsluttet på det tidspunkt, da Leussink indbragte sagen for Domstolen, bør sagen ifølge Kommissionen afvises.

For så vidt angår de af ægtefællen og børnene i sag 169/83 nedlagte påstande, har Kommissionen gjort gældende, at sagsøgerne ikke har krav på supplerende erstatning.

2. *Sagsøgerne* har anført, at vedtægtens artikel 73 samt ordningen ikke har til formål at afhjælpe samtlige følger af en ulykke, som har ramt en tjenestemand, men udelukkende de økonomiske følger heraf. I denne forbindelse har Leussink blandt andet henvist til ordningens artikel 10, hvorefter tjenestemanden har ret til at få godtgjort udgifterne eller med andre ord de beløb for pleje og behandling, som er nødvendige for at retablere hans fysiske eller psykiske tilstand. Han har tilføjet, at ordningens artikel 14 vedrører æstetiske skader, som ikke må forveksles med ikke-økonomisk skade. Ordningen og vedtægten hjemler således udelukkende ret til erstatning for økonomiske og æstetiske skader. Sagsøgerne har påberåbt sig traktatens artikel 215 til støtte for deres krav om erstatning for den ikke-økonomiske skade, som ikke er dækket af ordningen.

Heraf følger, at den af Leussink i sag 136/84 nedlagte påstand afviger fra det søgsmål, som sagsøgeren eventuelt kunne anlægge i medfør af ordningens artikel 28 til prøvelse af en afgørelse om at afslutte den i ordningen fastsatte procedure. Det forhold, at proceduren endnu ikke var afsluttet, er ifølge sagsøgerne uden betydning for realitetsbehandlingen af den af Leussink anlagte sag.

Det følger ligeledes heraf, at dækningen af risikoen for ulykker, jfr. vedtægtens artikel 73 og ordningen, ikke kan påvirke retten til at anlægge sag for at opnå erstatning for den ikke-økonomiske skade, som ikke er dækket.

Kommissionens ansvar

1. *Sagsøgerne* har påberåbt sig EØF-traktatens artikel 215, stk. 2. Kommissionens ansvar må fastlægges i overensstemmelse med de almindelige retsprincipper, som

gælder i samtlige medlemsstater, og ikke på grundlag af den nationale ret i den medlemsstat, hvor ulykken er sket.

De har understreget, at ifølge teorien har traktatens forfattere under henvisning til almindelige retsprincipper ønsket at give Domstolen meget vide skønsbeføjelser, hvilket betyder, at som fastslået af generaladvokaten, »har traktatens forfattere i virkeligheden overdraget opgaven med at fastsætte ordningen for ansvaret uden for kontraktsforhold til Domstolen« (dom af 14. juli 1967, Kampffmeyer m. fl., forenede sager 5,7 og 13-24/66, Sml. 1965-1968, s. 381).

Ifølge teorien udelukker denne henvisning til medlemsstaternes fælles almindelige retsprincipper et retssystem vedrørende ansvar uden for kontraktsforhold, som udelukkende støttes på en enkelt stats nationale retsorden, hvorimod henvisningen gør det muligt for Domstolen at vælge de principper, som ifølge dens opfattelse er de bedste og de meste progressive (jfr. generaladvokatens forslag til afgørelse i de forenede sager 63 og 69/72, Werhahn m. fl., dom af 13. november 1973, Sml. s. 1229, navnlig s. 1258). Ifølge medlemsstaternes mest progressive retsprincipper påhviler erstatningsansvaret uden for kontraktsforhold eo ipso ejeren af den genstand, som har forvoldt skaden. Denne regel gælder såvel i fransk som i belgisk ret, idet sidstnævnte yderligere kræver, at genstanden er behæftet med en mangel, det vil sige, at den har en unormal egenskab, som kan forvolde en skade. I den foreliggende sag var Kommissionens bil forsynet med i det mindste ét defekt dæk, idet slidbanen gik løs.

Såfremt Domstolen måtte finde, at teorien om præsumptionsansvar på grundlag af de genstande, som man fører tilsyn med, ikke kan lægges til grund for Kommissionens ansvar, er Kommissionen dog ifølge sagsøgerne ansvarlig som følge af de af den eller dens ansatte begåede fejl.

Sagsøgerne har gjort gældende, at Kommissionen begik en fejl ved valget af den type dæk, som var monteret på bilen, idet det fremgår af det af »Ingenieurbüro für Ursachenermittlung bei Verkehrsunfällen« foretagne tekniske syn og skøn, at den anvendte dæktype ikke var godkendt af bilens producent, og at den derfor var forbudt af den tyske bilinspektion. Kommissionen og dens ansatte har begået en fejl og udvist uagtsomhed ved i strid med fabrikantens instruktioner at montere en uegnet dæktype på det pågældende køretøj, hvilket er en culpøs handling, som kan føre til unormalt slid, hvorved der kan opstå et kørselsuheld.

Yderligere har Kommissionens tjenestemænd ikke udvist tilstrækkelig agtpågivenhed ved vedligeholdelsen og eftersynet af det pågældende køretøj, idet slidbanen ifølge det foretagne syn og skøn efterhånden løsnede sig forskellige steder, selv om dette forhold ikke kan mærkes af en fører, som ikke har de nødvendige tekniske kvalifikationer.

Kommissionen har ligeledes begået en fejl ved at anvende vinterdæk på den pågældende årstid og ved, at dens ansatte kørte meget hurtigt på en tør vejbane.

Endelig har Kommissionens ansatte begået en fejl ved at køre med så høj en hastighed med dæk, som ikke egnede sig til vejrforholdene, og som ikke var konstrueret til så høje hastigheder. Den høje hastighed kunne ligeledes have forårsaget, at slidbanen blev revet af.

2. *Kommissionen* har anført, at det på grund af forskellen mellem medlemsstaternes retssystemer på det pågældende område ikke for tiden er muligt at fastlægge et almindeligt princip, som reelt er fælles for dem alle. I et sådant tilfælde finder den traditionelle grundsætning *lex loci delicti commissi* anvendelse. Da kørselsuheldet fandt sted i Tyskland, skal Kommissionens ansvar således fastlægges på grundlag af tysk ret.

Den tyske færdselslovs relevante bestemmelse om objektivt ansvar udelukker muligheden for at tilkende erstatning for ikke-økonomisk skade. Derimod omfatter de almindelige tyske retsregler, hvorefter der kan ydes erstatning for ikke-økonomisk skade, ikke objektivt ansvar, men forudsætter, at der foreligger bevis for uagtsomhed, og ejeren af en genstand, som har forårsaget uheldet, kan ikke gøres ansvarlig, hvis der er tale om en skjult fejl, hvilket er tilfældet i den foreliggende sag.

Ifølge Kommissionen viser disse tyske bestemmelser, at de enkelte nationale retssystemer altid skal ses som et hele, hvilket betyder, at den fremgangsmåde, der anvendes for at afgøre, om der foreligger ansvar eller bevis herfor, ikke kan adskilles fra den, der anvendes ved vurderingen enten af en skade, for hvilken der kan ydes erstatning, eller af årsagsforbindelsen. Denne vekselvirkning, som det tyske retssystem er et særlig klart eksempel på, fremgår umiddelbart af retspraksis. Den udvidende fortolkning af begrebet ansvar i belgisk ret opvejes i praksis af det forhold, at den erstatning for ikke-økonomisk skade, som tilkendes af domstolene, kun udgør en ubetydelig del af det her krævede beløb.

Kommissionen har heraf udledt, at sagsøgerne, som kræver erstatning for en skade, som udelukkende er af ikke-økonomisk art, ikke kan påberåbe sig Kommissionens objektive ansvar, men må godtgøre, at der foreligger uagtsomhed fra Kommissionens side.

Problemet er i øvrigt snævert forbundet med problemet vedrørende objektivt ansvar, som er behandlet i Domstolens praksis, hvoraf det fremgår, at objektivt ansvar må betragtes som en undtagelse, som kun finder anvendelse i tilfælde af unormal, særlig og direkte skade. Når henses til de beløb, som allerede er udbetalt i henhold til vedtægten, kan det ikke antages, at der her er tale om en sådan skade. Kommissionen har derfor anfægtet den opfattelse, at traktatens artikel 215, stk. 2, omfatter »objektivt ansvar«, som anerkendes i visse medlemsstater.

Kommissionen nægter at have udvist uagtsomhed. Den har gjort gældende, at kørselsuheldet skyldtes, at slidbanen rev sig løs, og at grunden hertil er ukendt.

I rapporten fra »Ingenieurbüro für Ursachenermittlung bei Verkehrsunfällen« anføres, at den konstaterede beskadigelse af dækket normalt kan tilskrives en for høj spænding mellem bæltlagene, men der blev nævnt ikke mindre end seks mulige årsager til en for høj spænding.

Kommissionen bestrider at have udvist uagtsomhed ved at vælge en dæktype, som fabrikanten anså for uegnet. I denne forbindelse kan det ifølge Kommissionen udelukkende udledes at det tekniske syn og skøn, at den her anvendte kombination af dæk og fælg

— ikke udtrykkeligt var godkendt af bilfabrikanten;

— heller ikke udtrykkeligt var frarådet af denne;

— tværtimod af dækfabrikanten blev anset for egnet;

— kun var en af de seks mulige årsager til uheldet.

Sagsøgerne har heller ikke godtgjort, at der er begået fejl i forbindelse med vedligeholdelse eller eftersyn af bilen. Hverken det tekniske syn og skøn eller noget andet dokument i sagen giver grundlag for at antage, at en erhvervschauffør eller en mekaniker på en eller anden måde kunne have opdaget eller konstateret fejlen, inden den gav sig udslag under den pågældende rejse. Der er derimod mange grunde til at antage, at fejlen ikke kunne være konstateret før uheldet.

Kommissionen har bestridt, at det var unødvendigt at anvende vinterdæk på ulykkestidspunktet. Da Kommissionens køretøjer nødvendigvis anvendes til tjenesterejser i hele Europa, ville det hverken være muligt eller rationelt at skifte dæk afhængig af bestemmelsesstedet. Som hovedregel udskiftes vinterdækkene med almindelige dæk den 15. april, når risikoen for sne er så godt som udelukket.

Endelig har Kommissionen bestridt at være erstatningsansvarlig som følge af hastigheden, som ifølge sagsøgerne kunne have forårsaget, at slidbanen blev revet løs. Den har anført, at mærkningen »S« på dækkene angiver, at køretøjet kan køre med en hastighed på op til 180 km/t, som efter ulykkestidspunktet blev nedsat til 160 km/t for vinterdæk. I det pågældende tilfælde kørte Kommissionens ansatte imidlertid med en hastighed på mellem 120 og 140 km/t.

Skaden og årsagsforbindelsen

1. *Sagsøgerne* har gjort gældende, at den ikke-økonomiske skade, som Leussink har lidt, allerede fremgår klart dels af lægeerklæringen af 8. marts 1984 udfærdiget fra Kommissionens rådgivende læge, som beskriver sagsøgerens personlighed på det pågældende tidspunkt, dels af den foreslåede invaliditetsgrad.

Det forhold, at sagsøgeren har mistet livslysten, samt at hans forhold til ægtefælle og familie samt forholdet til andre mennesker er ødelagt, har påført ham følelsesmæssige og ikke-økonomiske skader. I henhold til traktatens artikel 215 kan der ydes erstatning for sådanne skader.

Ulykken har yderligere bevirket, at forholdet mellem ægtefællerne og faderens forhold til sine døtre er ødelagt. For døtrenes vedkommende har sagsøgerne fremlagt lægeattester og udtalelser fra børnenes skole.

Sagsøgerne har gjort gældende, at det fremgår af lægeerklæringerne, at der består årsagsforbindelse mellem kørselsuheldet af 7. april 1978 og de dem påførte skader. De har afvist, at vanskelighederne mellem ægtefællerne kan have andre årsager end de vedvarende alvorlige skader af såvel fysisk som psykisk art, som ulykken har forårsaget.

Såfremt Domstolen måtte finde, at det ikke er tilstrækkeligt godtgjort, at hustruen og børnene har lidt skade, eller at der består en årsagsforbindelse, bør der foretages en specialistundersøgelse med henblik på at fastlægge omfanget og størrelsen af skaden eller foretage en mere dybtgående undersøgelse af kausalitetsspørgsmålet.

De krævede beløb svarer naturligvis til en vurdering *ex aequo et bono* af de påførte skader.

2. Med hensyn til skaden har *Kommissionen* endnu en gang understreget, at den erstatning, der er tildelt Leussink ifølge vedtægten, ligeledes med et fast beløb dækker den eventuelle ikke-økonomiske skade eller den skade, der påføres familielivet eller forholdet til andre.

De procentsatser, der er anvendt ved beregning af erstatningen, er fastsat således, at der i vidt omfang tages hensyn til de subjektive eftervirkninger og andre momenter, som ikke kan bestemmes objektivt.

Sagsøgerne har ikke godtgjort, at der foreligger en skade, som kan opgøres objektivt, og som ikke allerede er dækket af den erstatning, som udbetales i henhold til vedtægten og ordningen.

For så vidt angår årsagsforbindelsen, er den i det mindste særdeles uklar. Det fremgår af lægeerklæringerne, at Leussink allerede inden ulykken havde specielle karakteregenskaber, og det er ikke utænkeligt, at han allerede havde haft vanskeligheder i forholdet til sin hustru og til sin overordnede. Kommissionen har igen understreget, at kravet om årsagsforbindelse i visse medlemsstaters retssystem i det mindste indirekte udgør en korrigerende faktor i en velafbalanceret ansvarsordning.

IV — Domstolens spørgsmål

Domstolen har anmodet Kommissionen om at besvare følgende spørgsmål skriftligt:

— »Udelukker de erstatninger, der kan ydes i henhold til ordningens artikel 12 og artikel 14, ifølge Kommissionen gensidigt hinanden (således at der må foretages et valg), eller kan de kumuleres (således at de ydes samtidig)?

— Er erstatningsproceduren i den foreliggende sag afviklet på grundlag af artikel 12 eller artikel 14 eller på grundlag af begge disse bestemmelser?«

Ved skrivelse af 21. april 1986 har Kommissionen i besvarelse af disse spørgsmål oplyst, at de erstatninger, der kan ydes i henhold til ordningens artikel 12 og artikel 14, må anses for kumulative ydelser, der kan tildeles samtidig. De vedrører faktisk to forskellige situationer. Artikel 12 omfatter (indirekte) en invaliditet, som påvirker tjenestemandens arbejdsevne, mens artikel 14 omfatter »enhver varig beskadigelse eller misdannelse, der, selv om den ikke påvirker tjenestemandens arbejdsevne, skader hans fysiske integritet og forvolder faktisk skade på hans forhold til omverdenen«. Såfremt en tjenestemand rammes af invaliditet, som kun i ringe grad påvirker hans arbejdsevne, kan han gøre krav på anvendelse af såvel artikel 12 som artikel 14.

Den anvendte erstatningsprocedure blev gennemført på grundlag af ordningens artikel 12 såvel som artikel 14.

V — Mundtlig forhandling

Sagsøgerne, Gerhardus Leussink, Maria Brummelhuis og børnene Monica, Mirjam, Mechteld og Maud Leussink, ved advokat Humblet og Kommissionen ved advokat P. Vercruyse har afgivet mundtlige indlæg under retsmødet den 29. maj 1986.

O. Due
Refererende dommer